

**MAKTAB O‘QUVCHILARDA MUSTAQIL SO‘Z TURKUMLARI
BO‘YICHA BILIM VA KO‘NIKMALARNI SHAKLLANTIRISHNING
NOAN’ANAVIY TEXNOLOGIYASI**

Obidjonova Nodiraxon Ismoiljon qizi

ADPI O‘zbek tili va adabiyoti magistranti

bibimaryam.2022@inbox.ru

ANNOTATSIYA

Maqola mustaqil so‘z turkumlarini o‘quvchilar dunyoqarashini inobatda olib, noan’anaviy dars texnologiyasidan foydalangan holda samarali o‘rgatish yo‘llari haqida so‘z yuritadi. Xususan, mazkur texnologiyada bir-biriga uzviy bog‘liq holda qo‘llanadigan uch metod berilgan bo‘lib, bular yordamida o‘quvchilarning darsga bo‘lgan rag‘bati oshishi ta’kidlanadi.

***Kalit so‘zlar:** noan’anaviy dars, zamonaviy texnologiya, noan’anaviy dars, aktuallik, mustaqil so‘z turkumlari, empatik tinglash, sinergiya, avtoritar dars, an’anaviy dars, professional pedogog.*

KIRISH

Bugun zamon shu qadar shiddat bilan rivojlanmoqdaki, bir soniya nafas rostdash uchun to‘xtasak, keyin yugurib ham unga yetib bo‘lmaydi. Yoshlar bugun texnologiyalar qurshovida ulg‘ayishmoqda. O‘quvchilarning qo‘llarida telefon, telefonlarida esa internet bor. Dars tayyorlash jarayonida biror savol tug‘ilsa, ilgargidek ustozni yoniga chopish o‘rniga qo‘llariga telefonlarini olib “*Xo‘sh, Google tog‘am nima der ekan?*”, deya o‘zlarining “*mehribon tog‘a*”lariga suyanish hollari yoshlar o‘rtasida aktuallashtirib ulgurgan. Mana shunday vaziyatda zamonaviy o‘qituvchi qanday bo‘lishi kerak? Bizningcha, bugungi kun o‘qituvchisi **Googledan o‘tadigan darajada bo‘lishi kerak!**

Tahlil, talqin va xulosaga asoslangan an'anaviy ta'lim o'quvchilarga anchayin jo'n ko'rinib, hatto darsdan zerikish hollari ko'p kuzatilayotdan bir paytda ta'lim sifatini yuksaltirish davlat ahamiyatiga molik ishga aylandi. Bu vaziyatning dolzarbligi sababli muhtaram prezidentimiz ShavkatMirziyayev raisligida 2022-yil 28-yanvar kuni maktab ta'limini rivojlantirish masalalari bo'yicha videoselektor yig'ilishi bo'lib o'tdi. "Mamlakat kelajagi, barcha sohalar va loyihalar muvaffaqiyati bilimli insonlarga bog'liq. Shu bois oxirgi to'rt yilda ta'lim sifatini yaxshilash, o'qituvchilar mavqeyini yuksaltirish bo'yicha ko'p ishlar qilindi. Endi mamlakatimiz yangi davrga qadam qo'yimoqda. O'zbekistonning 2022-2026- yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasida to'rtinchi ustuvor yo'nalish aynan ta'lim sohasini, inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan. Mamlakatimiz rahbari bu hayot- mamot masalasi ekanini ta'kidladi. "Bu sohadagi islohotlarni kechiktirishga haqqimiz yo'q. Maktab ta'limida poydevorni bugundan mustahkam qo'yishimiz kerak. Bunga barcha e'tiborimiz va resurslarimizni safarbar qilamiz. Qiyin yo'lni tanlayapmiz, lekin shu yo'l muammolarni yechadi" ,-dedi Shavkat Mirziyoyev. 1

Bu vaziyatda darslarni innovatsion shakllarda tashkil etish, o'quvchilarda mavzularga qiziqish uyg'otish uchun zamonaviy texnologiya va metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

O'qitishdan ko'zlanadigan maqsad bu davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim va ko'nikmalarni o'quvchiga etkazishdan iborat. Qachonki o'quvchi tomonidan bilim qabul qilinsa va tushunib yetilsa hamda egallangan malaka va ko'nikmalarini amalda namoyish etib bera olsa o'qitish muvaffaqiyatli kechdi, deb hisoblasa bo'ladi. Bu natijaga erishishda noan'anaviy darslardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Sababi bunday darslar markaziga o'quvchi shaxsi qo'yilgan bo'lib, an'anaviy darslardan asosiy farqi ham shundadir .

1.Sh.M.Mirziyoyev. Maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha videoselektor
28.01.22

O'quvchiga markazlashgan o'quv jarayonining maqsadi va uning ijobiy jihatlari quyida keltirilgan asoslarga tayanadi:

- 1.O'quvchining o'qishga bo'lgan ishtiyoqini oshirib borish;
2. Ilgari egallangan bilimlarini ham inobatga olish;
- 3.O'qish jarayoni tezligini muvofiqlashtirish;
- 4.O'quvchi tashabbusi va majburiyatini qo'llab-quvvatlash;
- 5.Amaliyot orqali o'rganish;
- 6.Ikki tomonlama fikr-mulohazalar bilan ta'minlash;
- 7.O'qish jarayonini to'g'ri yo'lga qo'yish;
- 8.O'qituvchi –o'quvchilar uchun o'quv jarayonini yengillashtiruvchi shaxs;
- 9.O'quv jarayonini baholash.

Til ta'limida morfologiya bo'limini o'rganish asosiy o'rinni egallaydi. Shu boisdan o'zbek tili o'qitish nazariyasi va metodikasi fanida morfologiya hamda morfologik vositalarni o'rganish masalalari metodist olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. Ular tomonidan yaratilgan dissertatsiyalarda, monografiyalarda, o'quv-uslubiy qo'llanma va tavsiyalarda, davriy nashrlarda chop etilgan maqola va tezislarda bu masalaga juda ko'p marotaba qo'l urilgan. Ularni o'rganish va tahlil qilish natijalari shuni ko'rsatadiki, bu bo'lim mavzularini o'qitish masalasiga nafaqat bugungi kunda, balki uzoq davrlardan buyon dolzarb mavzu sifatida e'tibor qaratilib kelinayotganligini guvohi bo'lamiz, chunki bu bo'limni o'rganishda grammatik bilim berishgina emas, balki tilimizning so'z boyliklari orqali o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirish, ularda mustaqil fikrlash, o'z fikrini erkin va ravon bayon qila olish malakalarini shakllantirish muammolari birinchi planga chiqadi.

Ma'lumki, morfologiya bo'limi o'quvchilarga kichik sinflardan o'rgatila boshlanadi. Shu boisdan ularning dunyoqarashini anglab, hali hamon ertak va multfilmlar bag'rida kezib yurganini inobatga olgan holda so'z turkumlarni ertak yoki multfilm qahramonlariga qiyosiy tarzda tushuntirish anchayin samarador natija beradi. Quyida ertaklar olamiga sayohat orqali mustaqil so'z turkumlarini

o'quvchilarga tushuntirish texnologiyasini, olingan bilimlarni o'quvchi faolligi asosida mustahkamlash metodlarini ko'rib o'tamiz.

“So‘z turkumlar diyorida **o‘z mustaqilligiga** ega bir saltanat bor ekan. 6 viloyatdan tashkil topgan bu saltanatda barchamiz uchun sevimli multfilm qahramonlari hukmronlik qilar ekan. “Ot” viloyatini To‘ng‘ich botir, “Sifat” viloyatini O‘rtanja botir, “Son” viloyatini Kenja botir boshqarsa, “Olmosh” viloyatini Ropunzel, “Ravish “ viloyatini Oppog‘oy, “Fe‘l” viloyatini Zolushka o‘z tasarrufiga olgan ekan. Bugun 6 hukmdorning har biri sizlarga “Sirli maktub“ yo‘lladi. Maktubda o‘zlari boshqarayotgan viloyatlar haqida ma’lumotlar bo‘lib, zukko o‘quvchilardan qaysilari maktublarni o‘qisa, bu viloyatlarni ziyraklik bilan o‘rgansa o‘z o‘rinlarini unga bo‘shatib berishlarini ta’kidlaganlar.

Multfilm ko‘rish paytida qalbida ming havas uyg‘otgan bu qahramonlar o‘rnida o‘zini ko‘rish imkoniyati o‘quvchilar diqqatini jamlaydi. Dars ummoniga butun vujudlari bilan sho‘ng‘ib ketadilar. Dars jarayoni bir butunlik hisoblanib uning uzluksiz, pauzalarsiz bo‘lishi, bir element ikkichisiga bog‘liq holda rejalashtirilishi muhim bo‘lib, o‘quvchilarda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan chalkashliklarning oldini oladi. Shu sababli mavzuning mustahkamlanishini ham uning tushuntirish jarayoniga mos tarzda tashkil etamiz.

“Sirli maktub” metodi

Mustaqil so‘z turkumi viloyatlari hukmdorlaridan yuborilgan maktublar tepasida manzil yozilgan 6 ta konvertda bo‘ladi : “Ot viloyati hukmdori To‘ng‘ich botirning maktubi” tarzida. Maktub matni esa quyidagicha : “**Mustaqil** diyori viloyati Ot o‘zining adolatliligi bilan dong taratgan. **Kim** bo‘lishidan, **nima** bo‘lishidan yoki **qayer** bo‘lishidan qat’iy nazar bizning hududda barcha teng huquqlidir. Butun olamga mashxur *ota- ona , do‘st, ustoz, kitob, maktab* kabi so‘zlarning barchasi bizning viloyatdadir.” Maktubning sirli deya ta’riflanishiga sabab u yuqidagidek emas, maxsus kodlangan tarzda yoziladi.

Bunda harflarning alifbodagi tartib raqamidan foydalaniladi va maktub quyidagi holatga keladi.

“12,20,18,19,1,16,8,11 / 3,8,23,14,17 / 21,8,11,14,23,1,19,8 / 14,19 / 25,24,8,13,8,29 / 1,3,14,11,1,19,11,8,11,8,6,8 / 2,8,11,1,13 / 3,14,29 / 19,1,17,1,19,6,1,13.

10,8,12 / 2,25,11,8,27,8,3,1,13/, 13,8,12,1 / 2,25,11,8,27,8,3,1,13 / 16,1,23,4,17 / 2,25,11,8,27,8,3,1,13 / 16,1,19,30,8,23 / 13,1,24,1,17 / 2,1,17,28,1 / 19,4,29 / 7,20,16,20,16,11,8,3,8,17.”

Qolgan maktublar ham shu tarzda yoziladi. O‘quvchilar kichik guruhlariga bo‘lingan holatda maktublarni birga o‘qiydilar. Ushbu jarayonda o‘z-o‘zidan o‘quvchilarning fonetika bo‘limi yuzasidan olgan bilimlari yodga olinadi va bu orqali uning yanada mustahkamlanishiga erishiladi. Kichik guruhlarda ishlash o‘quvchilarda tengdoshlari bilan o‘zaro hurmat, o‘z jamoasi sha’ni uchun kurashish kabi insoniy fazilatlarning shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Maktublar o‘qib bo‘lingach jamoalardan bir nafardan o‘quvchi tegishli viloyatlarda “o‘zi uchun qasr” quradilar.

“O‘z qasringni o‘zing qur” metodi

Mazkur metodni amalga oshirish uchun qasr maketi uch qismga ajratiladi. O‘qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob berish natijasida o‘quvchilar qasr qismlarini yig‘ib boradi.

1) qasrning beton qismi - Boshqarmoqchi bo‘lgan viloyatingiz haqida ma’lumot bering!

2) qasrning devor qismi – Ushbu viloyatda “yashovchi” so‘zlarga misollar ayting!

3) qasrning tom qismi - Boshqarmoqchi bo‘lgan viloyatingizda yashovchi so‘zlarni ishtirok ettirib gap hosil qiling!

Barcha savollarga javob bergan o‘quvchi “Ot” viloyatining hukumdori sifatida tan olinib, olqishlar ostida ramziy ma’nodagi To‘ng‘ich botirning toji taqdim etiladi.

Xulosa

Avtoritar dars oqibati hisoblangan o‘qituvchi va o‘quvchi oralig‘idagi to‘siq ko‘p hollarda darsning inqiroziga sabab bo‘ladi. Aksariyat ustozlar o‘zining vazifasini faqatgina gapirish, uqtirish deb hisoblayotgan bir paytda yuqoridagi metodlar orqali

o'quvchilarni empatik darajada tinglay olish, ular kabi fikrlash bir so'z bilan aytganda, sinergiyaga erishish professional pedagogning sifatlaridir.

Zero " Avvalo tushunish , so'ngra tushunarli bo'lish" barcha uchun o'zgarmas qoidadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. *Sh.M. Mirziyoyev . Maktab ta'limini rivojlantirish masalalari bo'yiha videoselektor yig'ilishi 28.01.22*
2. *6-sinf ona tili darsligi . 2017. N.Mahmudov, A. Nurmonov, A.Sobirov, D.Nabiyeva*
3. *O'zbek tili o'qitish metodikasi. B.To'xliyev , M.Shamsiyev, M.Ziyoyeva*
4. *O'zbek tili va adabiyoti o'qitishning zamonaviy texnologiyalari. Sh.Yusupova , ma'ruza matn*
5. *Internet saytlari:*
www.markaz.tdi.uz
youtobe